

РЕПУБЛИКА СРПСКА
ЈУ ОСНОВНА ШКОЛА
„Десанка Максимовић“
Трн, Лакташи

REPUBLIC OF SRPSKA
PRIMARY SCHOOL
„Desanka Maksimovic“
Trn - Laktasi

Доситејева 34; Телефон: 051-508-070; Факс 051-508-071; e-mail: os057@skolers.org

ПРОТОКОЛ

**О ПРЕВЕНЦИЈИ И СУЗБИЈАЊУ ПОЈАВНИХ ОБЛИКА НАСИЉА И
ПОСТУПАЊЕ У СЛУЧАЈУ НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА
ДЈЕЦЕ У ЈУ ОШ „ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ“ ТРН, ЛАКТАШИ**

У Трну, март 2018. године

*Научити дијете како ће ући у свијет среће,
одговорности, свијет квалитете, пријатељства, забаве, слободе,
свијет успјеха, свијет договора –
могао би постати и требало би да постане еквивалент садашњости
и непосредне будућности.*

ОПШТЕ ОДРЕДБЕ

Полазећи од чињенице да је превенција или спречавање, откривање и сузбијање насиља међу дјецом од посебне важности и интереса, а сходно члану 19. Конвенције о правима дјетета, Протоколу о поступању у случају насиља, злостављања и занемаривања дјете, члану 10. Закона о основном васпитању и образовању Републике Српске, Школски одбор је на својој Трећој сједници усвојио Протокол о превенцији и сузбијању појавних облика насиља и поступању у случају насиља, злостављања и занемаривања дјете у ЈУ ОШ „Десанка Максимовић“ (у даљем тексту Протокол).

Циљ мјера и активности прописаних Протоколом је: смањење и спречавање насиља у школи, повећање свијести о постојању проблема, повећање нивоа знања запослених, ученика и родитеља о проблему насиља, заједничко дјеловање школе (запослени, родитељи, ученици), локалне заједнице (Центар за социјални рад Лакташи, полоцијска станица Лакташи и Трн, Дом здравља Лакташи, Општина Лакташи) и републичке институције (РПЗ, Министарство просвјете и културе, Министарство здравља и социјалне заштите, Министарство породице, омладине и спорта).

Протоколом се утврђују активности, мјере и поступци у циљу спречавања појава насиља, поступци у случају насиља, идентификација, пријављивање и истраживање истих.

Протоколом се уређују права, поступци, обавезе и одговорности директора и помоћника директора школе, стручних сарадника, наставника, одјељењских старјешина, ученика, родитеља и осталих запослених у школи са основним циљем заштите ученика, њихове личности и достојанства.

УВОД

Насилје међу дјецом обухвата широк спектар агресивних понашања која се догађају међу дјецом, од рјешавања сукоба насилним путем, неприхватљивог изражавања љутње или фрустрације, до озбиљних инцидената уз употребу оружја.

Насилништво карактеришу намјера да се повриједи друга особа, понављање истог обрасца понашања у којем је једна страна жртва, а друга насилник, те очита неуравнотеженост снага међу њима.

Насилје међу вршњацима, посебно у школама, није нова појава како у свијету, па тако и у школама Републике Српске. О њој се мало говори у нашој педагошкој, психолошкој и социолошкој литератури и она се мало изучава у оквиру наставничког студија и стручног усавршавања просвјетних радника. То је и основни разлог због чега су наставници слабо припремљени за ношење са проблемом насиља у школи. Последица тога је да насилје над и међу дјецом, иако доста раширено, остаје најчешће скривено, производећи негативне реперкусије по дјецу и околину на начин да се неповољно одражава на процес учења, а самим тим и на будућност наше заједнице у цјелини. Проблем насиља има веома широке импликације, јер задире и у темељна демократска начела у којима је јасно наведено да *сваки појединац мора располагати правом да буде поштеђен угњетавања и намјерног понижавања у школи, као и у друштву у цјелини.*

У данашње вријеме, под утицајем различитих фактора из околине, васпитање дјеце, као једно од најважнијих циљева сваког друштва, нашло се у кризи, како у школи, тако и у породици. Запостављене су темељне норме понашања и агресивност и насилје су све више присутни у међусобној комуникацији између одраслих и дјеце, али и међу самом дјецом. Постоји тенденција општег неприхватања и шиканирања међу дјецом, што доводи до повлачења дјеце у себе. Због тога се многа од њих, упркос својим потенцијалима, често налазе на маргини школских активности.

Свако ко ради у образовним установама зна да су образовни циљеви одувијек били врло захтјевни и високи, а школска стварност строго нормирана и крута, то јест, још увијек јесте. Већ дуго се захтијева васпитање за критичко мишљење и одговорно дјеловање, но инструменти за такво васпитање, нажалост, нису предвиђени у наставним плановима.

Сва нова сазнања и искуства, ако су добра, треба систематизовати и уврстити у регистар елемената за уградњу у преображај школе. Реформа школе је преокупација просвјетних политика, а циљ јој је темељита промјена наставног процеса и изградња ефикасне школе оријентисане ка будућности.

Школе се неће моћи трансформисати у школе без насиља све док не буду имале подстицаја извана који ће моћи иницирати промјене у самој школи. Због тога је важно да се кроз реализацију различитих програма превенције за сузбијање вршњачког насиља потакне унутрашња промјена у школи која ће стварање ненасилног окружења у школи доживљавати као један отворен процес који тежи сталном отклањању баријера за сарадњу између школе и породице, те јачати компетенције школе и њено партиципирање у васпитању све дјеце. Те промјене значиће промјену ставова и система вриједности у школи, обезбједиће истицање важности и вриједности индивидуализације и јачања личности појединца наспрам колективитета, те његовање и уважавање различитости.

Да жртве насиља и насилници не би прерасли у делинквенте и социјалне отпаднике, од којих ће страховати сви грађани нашег друштва, потребно је интервенисати у што ранијем узрасту и, прије свега, открити узроке неприхватљивог понашања код дјеце те уклањањем тих узрока дјеловати на преусмјеравање проблематичног понашања дјеце у тзв. *друштвено прихватљиво*. Стога је васпитању дјеце у смјеру ненасилног рјешавања конфликта и међусобне комуникације потребно посветити посебну пажњу.

Вршњачко насиље могуће је сузбити спровођењем одговарајућих мјера, а благовремена идентификација и евиденција проблема је основни услов планирања мјера интервенције и њиховог усмјеравања на ризичне групе.

ПОЈАМ И ФЕНОМЕНОЛОГИЈА НАСИЉА

Забрана насиља, злостављања и занемаривања у установи – школи односи се на - дјецу, ученике, запослене, родитеље и трећа лица.

Под насиљем и злостављањем подразумијева се сваки облик једанпут учињеног, односно понављаног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности дјетета и ученика или запосленог.

Насиље и злостављање може да се јави од стране: запосленог према дјетету, ученику, другом запосленом, родитељу, односно старатељу или другом лицу које је преузело бригу о дјетету и ученику (у даљем тексту: родитељ); дјетета и ученика према другом дјетету и ученику или запосленом; родитеља према свом дјетету, другом дјетету и ученику и према запосленом.

Насиље и злостављање може да се јави као физичко, психичко (емоционално) и социјално.

Физичко насиље и злостављање је понашање које може да доведе до стварног или потенцијалног тјелесног повређивања дјетета, ученика или запосленог; физичко кажњавање дјеце и ученика од стране запослених и других одраслих особа.

Психичко насиље и злостављање је понашање које доводи до тренутног или трајног угрожавања психичког и емоционалног здравља и достојанства дјетета и ученика или запосленог.

Социјално насиље и злостављање је понашање којим се искључује дијете и ученик из групе вршњака и различитих облика социјалних активности, одвајањем од других, неприхватањем по основу различитости, ускраћивањем информација, изоловањем од заједнице, ускраћивањем задовољавања социјалних потреба.

Осим наведених облика, насиље и злостављање препознаје се и кроз злоупотребу, сексуално насиље, експлоатацију дјетета и ученика, електронско насиље и др.

Злоупотреба дјетета и ученика је све оно што појединац, тј. институција чини или не чини, што негативно утиче, наноси штету, ускраћује или смањује могућност за безбједан и здрав развој и доводи га у немоћан положај према појединцу или установи (злоупотреба у спорту, у политичке, вјерске, комерцијалне и друге сврхе). Злоупотреба подразумијева и прекомјерно подстицање, тј. психолошки притисак на дијете и ученика од стране родитеља или наставника ради постигнућа која могу да имају за посљедицу угрожавање нормалног психофизичког и социјалног развоја и најбољег интереса дјетета.

Сексуално насиље и злостављање је понашање којим се дијете и ученик сексуално узнемирава, наводи или приморава на учешће у сексуалним активностима које не жели, не схвата или за које није развојно дорастао или се користи за проституцију, порнографију и друге облике сексуалне експлоатације.

Експлоатација је рад који није у најбољем интересу дјетета и ученика, а у корист је другог лица, установе или организације. Ове активности могу да имају за посљедицу угрожавање физичког или менталног здравља, моралног, социјалног и емоционалног развоја дјетета и ученика, његову економску зависност, ускраћивање права на образовање и слободу избора.

Електронско насиље и злостављање је злоупотреба информационих технологија која може да има за посљедицу повреду друге личности и угрожавање достојанства и остварује се слањем порука електронском поштом, СМС-ом, ММС-ом, путем веб-сајта, четовањем, укључивањем у форуме, социјалне мреже и сл.

Занемаривање и немарно поступање је пропуштање родитеља, друге особе која је преузела бригу о дјетету и ученику, установе или запосленог да у оквиру расположивих средстава обезбиједи услове за правилан развој дјетета и ученика у свим областима, а што може да наруши његово здравље и развој.

Занемаривање у установи обухвата: ускраћивање појединих облика васпитно-образовног рада неопходних дјетету и ученику; нереаговање на сумњу о занемаривању или на занемаривање од стране родитеља; пропусте у обављању надзора и заштите дјетета и ученика од повређивања, самоповређивања, употребе алкохола, дувана, наркотичног средства или психоактивне супстанце, укључивања у деструктивне групе и организације и др.

ОБЛИЦИ НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА

Облици физичког насиља и злостављања су: ударање, шутирање, гурање, шамарање, чупање, дављење, бацање, гађање, напад оружјем, тровање, паљење, посипање врућом водом, ускраћивање хране, сна, гребање, штипање, угризање и сл.

Облици емоционалног/психичког насиља и злостављања су: омаловажавање, игнорисање, вријеђање, застрашивање, уцјењивање, називање погрдним именима, приписивање кривице за проблем, оговарање, подсмјивање, исмијавање дјететовог изгледа или неких његових особина, неприхватање, изнуђивање, манипулисање, пријетња, ограничавање кретања дјетета, уништавање или оштећење дјететових ствари, наметање осјећаја да су нежељена, безвриједна, невољена. Емоционално насиље обухвата и ситуације у којима је дијете присутно приликом вршења насиља над другим лицем, иако радње насиља нису предузете према њему, те друге облике понашања којима се дијете понижава или му се наноси бол и срамота.

Облици социјалног насиља и злостављања су:

- Сексуално узнемиравање – ласциво коментарисање, етикетирање, ширење прича, додиривање, упућивање порука, фотографисање, телефонски позиви и сл. са сексуалним конотацијама,

- Бављење сексуалним активностима са дјететом, ступање у сексуалне активности са дјететом када је притом примијењена принуда, сила или пријетња или злоупотребијебљен признати положај повјерења, ауторитета или утицаја на дијете, укључујући и положај унутар породице или злоупотребљена посебно осјетљива ситуација у којој се дијете налази, његов рањиви положај, нарочито због менталне или физичке сметње у развоју или стање зависности,

- Излагање дјетета било којем облику порнографског материјала – ангажовање или навођење дјетета да учествује у порнографским представама, приморивање дјетета да учествује у порнографским представама или остваривање зараде или други вид искоришћавања дјетета у такве сврхе,

- Ангажовање дјетета за бављење проституцијом или навођење дјетета да учествује у проституцији, приморавање дјетета на проституцију или остваривање зараде од неког другог вида искоришћавања дјетета у такве сврхе, коришћење услуге дјечје проституције.

Облици насиља и злостављања злоупотребом информационих технологија и других комуникационих програма су, нарочито: узнемиравајуће позивање, слање узнемиравајућих порука СМС-ом, ММС-ом, четовање (увредљиве и пријетеће поруке, поруке непримјереног садржаја, изношење личних и породичних података, лажно представљање, употреба лажног идентитета, слање фотографија које вријеђају дјететово достојанство, подстицање говора мржње, искоришћавање дјеце за дјечју порнографију, врбовање дјеце за проституцију и сл.).

Злоупотребу дјеце представља свако чињење или нечињење од стране појединца и/или институције, а које директно утиче или индиректно шкоди дјечи или им смањује могућност за безбједан и здрав развој и/или их доводи у немоћан, неравноправан и зависан положај у односу на појединце у установи.

Занемаривање је небрига родитеља, усвојоца или стараоца, тј. друге особе која је преузела одговорност или обавезу да његује дијете или установе и службе, да обезбиједи потребне услове за развој дјетета, а који се односе на здравље дјетета, образовање, емоционални развој, исхрану, смјештај и безбједне животне услове у оквиру разумно расположивих средстава, а што за посљедицу има, или може имати, повреду и угрожавање здравља дјетета или његовог физичког, менталног, духовног, моралног и социјалног развоја. Занемаривање дјетета је и пропуст у обављању потребног надзора и заштите дјетета од опасности и повређивања у мјери у којој је то изводљиво.

Експлоатација дјеце односи се на коришћење дјеце за рад или за друге активности за потребе и корист других особа и/или установе. Јавља се у различитим облицима-сексуална експлоатација, дјечји рад, коришћење дјеце за вршење кривичних дјела, злоупотреба наркотика, киднаповање и продају дјеце у сврху радне или сексуалне експлоатације, а све их карактерише насиље над дјететом и економска корист, директна или индиректна. Сваки вид

експлоатације дјече има за посљедицу нарушавање физичког или менталног здравља дјетета, угрожавање права на образовање, као и моралног, социјалног и емоционалног развоја дјетета.

Права, обавезе и одговорности запослених у школи у превенцији насиља, злостављања и занемаривања

Унутрашња заштитна мрежа

(ко шта ради када постоји сумња на насиље или се насиље догоди)

Ради превенције насиља, злостављања и занемаривања установа-школа је дужна да упозна све запослене, дјецу, ученике и родитеље са њиховим правима, обавезама и одговорностима, прописаним законом и другим подзаконским и општим актима.

Запослени својим квалитетним радом (васпитно-образовним, стручним и другим радом) и примјеном различитих метода, облика рада и активности обезбјеђују подстицајну и безбједну средину.

У установи одељењски старјешина, васпитач, наставник и стручни сарадник избором одговарајућих садржаја и начина рада доприносе стицању квалитетних знања и вјештина и формирању вриједносних ставова за узајамно разумијевање, уважавање различитости, конструктивно превазилажење сукоба и др.

Одељењски старјешина, наставник и стручни сарадник је дужан да обезбједи заштиту дјетета и ученика од произвољног или незаконитог мијешања у његову приватност, породицу, дом или преписку, као и заштиту од незаконитих напада на његову част и углед.

Запослени не смије својим понашањем да изазове или допринесе насиљу, злостављању и занемаривању (на примјер: непоштовање личности и права дјетета и ученика, недоследност у поступању, необјективно оцјењивање и др.).

Директор, помоћник директора и секретар имају обавезу да:

буду упознати са одредбама Протокола и осталим правним актима и нормама који обрађују поменућу област; усклађују постојећа акта школе; координирају рад стручних служби са наставницима и осталим запосленим; обавезно учествују процедури рада; обавјештавају надлежне службе, прате и вреднују предузете мјере у заштити ученика; формирају и учествују у раду Тима за

заштиту од насиља, злостављања и занемаривања ученика наше школе (у даљем тексту: Тим).

Директор школе заједно са помоћником директора и стручним сарадницима прати реализацију мјера и активности: увидом у одржавање часова ОЗ са темама насиља, одржавање родитељских састанака са темама о насиљу, те анализом рада Тима.

Стручни сарадници - педагог и социјални радник/психолог :

Обучавају наставнике у области превенције насиља, са ученицима реализују стручно - савјетодавни, индивидуални и групни рад, радионице; израђују, координирају и реализују програм превенције насиља у школи; учествују у раду Тима, пружају помоћ и подршку ученицима, родитељима и наставницима, учесницима и свједоцима насиља; обављају консултације и предлажу мјере заштите и праћење ефеката уведених мјера; организују и надгледају активности: „Кутија повјерња“; спроводе савјетодавно-едукативни рад са родитељима; сарађују са другим установама; спроводе истраживања и анализе; воде евиденцију.

Наставно особље:

Спроводи надзор над ученицима на часу, током одмора и одласка из школе; реализује предвиђене теме и радионице на часовима одјељењске заједнице; заједно са ученицима припрема и примјењује правила понашања; редовно води евиденцију за праћење насиља у школи, спроводи одлуке и закључке Тима; ради са родитељима; осмишљава и спроводи ваннаставне активности.

Дежурни наставник:

Дежура у складу са распоредом и прописаним обавезама; уочава и пријављује случајеве; реагује одмах у случају насилног понашања - обавјештава одјељењског старјешину, директора, помоћника директора или стручне сараднике; евидентира случај.

Одјељењски старјешина:

Уочава случајеве насилног понашања и реагује одмах; учествује у процесу заштите дјеце; разговара са учесницима насиља; сарађује са Тимом; прати ефекте предузетих мјера; евидентира случајеве и води евиденцију; по потреби, разговара са релевантним установама.

Остали запослени:

Препознају насиље, прекидају насиље, пријављују и прате појавне облике насиља, пружају административну и стручну помоћ.

Ученици, као одговорни учесници у образовању и васпитању, ради превенције насиља, злостављања и занемаривања обавезни су да: уважавају и поштују личност других - дјеце, ученика, запослених, родитеља и трећих лица; поштују правила установе-школе и све оне акте којима се уређују њихова права, обавезе и одговорности; активно учествују у раду одјељењске заједнице; као чланови Савјета ученика, посебно доприносе и учествују у превентивним активностима; својим понашањем не изазивају, доприносе или учествују у насиљу и злостављању.

Родитељи имају обавезу да у најбољем интересу дјетета и ученика: сарађују са школом; учествују у превентивним мјерама и активностима; уважавају и поштују личност свог дјетета, друге дјеце и ученика, запослених и других родитеља.

Родитељ нема право да својим понашањем у школи изазове или допринесе појави насиља, злостављања и занемаривања.

Програм заштите од насиља, злостављања и занемаривања

Превенција насиља, злостављања и занемаривања један је од приоритета у остваривању васпитно-образовног рада. Школа програмом заштите од насиља, злостављања и занемаривања одређује мјере и активности које обезбјеђују развијање и његовање позитивне атмосфере и безбједно окружење (у даљем тексту: програм заштите).

Програм заштите утврђује се на основу анализе стања безбједности, присутности различитих облика и интензитета насиља, злостављања и занемаривања у установи, специфичности установе и резултата самовредновања и вредновања квалитета рада школе. Програмом заштите дефинишу се превентивне и интервентне активности, одговорна лица и временска динамика остваривања.

Програм заштите садржи:

1. Начин на које се превентивне мјере и активности уграђују у свакодневни живот и рад установе:

- Разговори на свим часовима, а првенствено у оквиру одјељењских заједница (у складу са Наставним планом и програмом, закључцима Наставничког вијећа);

- Интензивна сарадња одјељењских старјешина са родитељима на родитељским и индивидуалним састанцима и упознавање родитеља са превентивним активностима у вези са заштитом од насиља, злостављања и занемаривања;

- Стручни сарадници и наставници ће организовати едукације о превенцији насиља, ненасилној комуникацији и сл. за чланове Савјета ученика, Савјета родитеља, ШО, НВ, родитељске састанке;

- Обавеза свих запослених, а нарочито одјељењских старјешина, да сваку промјену у понашању ученика коју примијете пријаве члановима Тима и стручним органима;

- Одјељењске старјешине имају обавезу да сваког мјесеца путем Евидентног листа за прикупљање података о уоченим и пријављеним облицима насиља упознају чланове Тима и стручне органе о поменутих промјенама у понашању ученика;

2. Уколико постоје могућности, организовати едукацију за наставнике и стручне сараднике ради унапређивања компетенција запослених за превентивни рад, благовремено уочавање, препознавање, реаговање на насиље, злостављање и занемаривање;

3. Ангажовање ученика кроз рад секција (активности у школи о темама које подстичу толеранцију и ненасиље, на примјер школски разглас, панои и презентације, ликовни и литерарни радови, промовисање спортског духа путем секција – Спортски дан) ради развијања самоодговорног и друштвено одговорног понашања;

4. Индивидуални и групни рад са дјецом која трпе насиље или су свјedoци насиља, злостављања и занемаривања и са дјецом која су починила насиље;

5. Сарадња са породицом, јединицом локалне самоуправе, надлежним органом унутрашњих послова, Центром за социјални рад, здравственом службом;

6. Праћење, анализа и извјештавање стручних, савјетодавних и управних органа о остваривању и ефектима програма заштите;

Тим за заштиту од насиља, злостављања и занемаривања

Школа има Тим за заштиту од насиља, злостављања и занемаривања (у даљем тексту: Тим).

Чланове и координатора Тима одређује директор школе из реда запослених (наставника и стручних сарадника). Директор одређује педагога, социјалног радника или, изузетно, другог запосленог - члана Тима, као одговорног за вођење и чување документације о свим ситуацијама насиља, злостављања и занемаривања у којима Тим за заштиту учествује. Школа може да укључи у Тим за заштиту представнике родитеља и локалне заједнице, Савјета ученика и по потреби одговарајуће стручњаке (психолог, социјални радник, специјални педагог, љекар, представник полиције, односно стручне раднике из других установа које сарађују са школом.).

Задаци Тима су да:

- 1) Припрема програме, протоколе и процедуре превенције насиља, злостављања и занемаривања;
- 2) Информише ученике, запослене и родитеље о планираним активностима и могућности тражења подршке и помоћи од Тима;
- 3) Учествује у обукама и пројектима за развијање компетенција потребних за превенцију насиља, злостављања и занемаривања;
- 4) Предлаже мјере за превенцију и заштиту, организује консултације и учествује у процјени ризика и доношењу одлука о поступцима у случајевима сумње или дешавања насиља, злостављања и занемаривања;
- 5) Укључује родитеље у превентивне и интервентне мјере и активности;
- 6) Прати и процјењује ефекте предузетих мјера за заштиту дјете и ученика и даје одговарајуће приједлоге директору;

7) Сарађује са стручњацима из других надлежних органа, организација, служби и медија ради свеобухватне заштите дјецe и ученика од насиља, злостављања и занемаривања;

8) Уредно води документацију;

9) Извјештава стручна тијела и органе управљања.

ИНТЕРВЕНТНЕ АКТИВНОСТИ

Интервенцију у одговору на насиље, злостављање и занемаривање чине мјере и активности којима се оно зауставља, осигурава безбједност учесника (оних који трпе, чине или свједоче), смањује ризик од понављања, ублажавају посљедице за све учеснике и прате ефекти предузетих мјера.

У школи се интервенише на насиље, злостављање и занемаривање, када се оно дешава или се догодило између: дјецe или ученика (вршњачко насиље); запосленог и дјетета, тј. ученика; родитеља и дјетета, тј. ученика; родитеља и запосленог, као и када насиље, злостављање и занемаривање чини треће лице у односу на дијете, запосленог или родитеља.

Школа је дужна да интервенише увијек када постоји сумња или сазнање да дијете и ученик трпи насиље, злостављање и занемаривање, без обзира на то гдје се оно догодило, гдје се догађа или гдје се припрема.

МЈЕРЕ И АКТИВНОСТИ ШКОЛЕ

Мјере унутар наше школе прилагођене су тренутним околностима и реалним могућностима.

Сасвим је сигурно да се проблему насиља међу дјецом треба приступити систематично и одговорно, што захтијева озбиљан ангажман и сарадњу многих установа.

Морамо бити свјесни да је само заједничком и синхронизованом акцијом свих релевантних субјеката могуће креирати сигурно и подстицајно школско

окружење за нашу дјецу и показати им да у рјешавању својих проблема нису препуштени сами себи.

У складу с тим, креирамо интерне мјере поступања унутар школе:

1. Мјере на нивоу школе
2. Мјере на нивоу одјељења - разреда

Дјеца, као и одрасли, имају психолошке потребе, само су начини њиховог задовољавања и пут до среће понекад ограничени и незнањем нас одраслих. Зато се надамо да ће благовремене и циљане васпитне активности унаприједити толеранцију у односима између вршњака у школама, уклонити пријетњу нестабилности и унаприједити услове за васпитно-образовни развој, те да ће се смањити број случајева насиља, побољшати третман угрожених особа и омогућити ефикаснија заштита жртава.

Мјере на нивоу школе

Модерно друштво се све више огледа у знању и његовој примјени па је школама наметнут императив прилагођавања садржаја наставе и метода рада убрзаном развоју науке и технологије како би удовољиле друштвеним трансформацијама и високим захтјевима савремене производње. У времену технолошког напретка у којем живимо догађају се велике и брзе промјене, нажалост, неријетко и оне које угрожавају позитиван и правилан развој дјечје личности. Ако пажљивије анализирамо садашњу школу, с намјером да покушамо изнаћи модалитете за њен успјешан преображај, онда ћемо уочити да су упитни квалитет и квантитет њених узајамно-функционалних односа са окружењем. Задржавајући класичну организацију рада, школа тешко прихвата садржајне и организационе промјене које намећу научно-технолошки и друштвени развој и реална друштвена стварност. То је ограничава да постане довољно динамична и флексибилна и да иде у корак са динамизацијом друштва.

Будући да су образовне установе отворени системи, те да из спољног свијета примају потребну енергију (новац, информације о образовним потребама, идеје, утицаје, итд.) и да том свијету дају свој аутпут који на њега дјелује, потребно је да стручни тим школе што боље упозна дјеловање спољног свијета на школу како би могли препознати позитивне и негативне утицаје, с циљем да се први стимулишу, а други отклањају и спречавају. У вези с тим, неопходно је планирање промјена у школи како би она била способна да се прилагођава потребама не само средине у којој дјелује већ и потребама ученика, то јест како би постала флексибилна, стваралачка и оријентисана ка будућности.

Поред тога, с обзиром на то да се утицаји социјалне средине значајно одражавају на дјечје ставове, начине њиховог дјеловања и животни циљ, то је и најјачи аргумент за укључивање породице у васпитни рад школе и обратно. Дакле, нужно је да школа у сарадњи са родитељима и локалном заједницом преузме васпитну функцију и бригу о развијању друштвено-прихватљивих норми понашања дјеце и омладине. Јачање родитељских компетенција у области основног образовања захтијева континуирану и интензивну афирмацију родитељске улоге, програмирану едукацију родитеља и коришћење свих потенцијала родитеља у основном образовању. Остваривање циљева у области јачања родитељских компетенција једино је могуће на основу унапријед припремљених и помно осмишљених програма који се односе на развијање свијести о важности улоге родитеља у ванпородичном васпитању дјеце школског узраста, информисања и стручне помоћи родитељима у васпитању дјеце, оспособљавања родитеља за јаче ангажовање у ванпородичним програмима, школским збивањима и акцијама.

Због свега наведеног, школа ће спроводити сљедеће мјере на нивоу школе:

- Формирање школског тима који ће радити на превенцији насиља, злостављања и занемаривања дјеце, те развоју позитивне психосоцијалне климе у школи;
- Едукација школског тима за рану идентификацију и превенцију вршњачког насиља, занемаривања и злостављања;
- Савјетодавни рад са родитељима (одговорно родитељство);

- Савјетодавни рад са ученицима;
- Спровођење истраживања о појавности вршњачког насиља на нивоу школе и његовим специфичностима и узроцима (у оквиру стручног усавршавања наставника и стручних сарадника у школи);
- Озбиљније приступање реализацији часова одјељењске заједнице у оквиру којих ће се, између осталог, дјеца едуковати о појави и начинима превазилажења проблема вршњачког насиља, занемаривања и злостављања;
- Праћење дјелотворности примијењених васпитно-дисциплинских мјера (директне опсервације и праћење високоризичних група);
- Организовање стручних радионица, предавања, играоница и радионица за дјецу и родитеље са тематиком која је уско везана са проблемима који се јављају на релацији насилник-жртва (у сарадњи са другим установама и институцијама из локалне заједнице);
- Одржавање едукативних предавања за наставнике;
- Одржавање школских састанака између наставника, родитеља и ученика;
- Обезбјеђивање бољег надзора у школи током малих и великих одмора (ефикаснија дежурства наставника у школским просторијама за вријеме наставе и прије и након редовних часова, али и школском дворишту током великог одмора);
- Обезбјеђивање механизма за брзо реаговање;
- Промовисање значаја “кутије повјерења” у школи у коју дјеца и родитељи могу пријавити случајеве насиља и/или дати своје приједлоге и сугестије за рјешавање различитих проблема (јавно или анонимно);
- Омогућавање телефонских контаката за пријаве случајева вршњачког насиља, занемаривања и злостављања;
- Свечано обиљежавање Дјечје недјеље (прва седмица октобра) пригодним активностима чији ће програм заједнички осмислити наставници и ученици, али и Тим за превенцију насиља, злостављања и занемаривања (са акцентом на ненасилној комуникацији, рјешавању сукоба мирним путем и пружању помоћи и подршке дјецу у превазилажењу различитих проблема и криза током одрастања, поштовању и промовисању права дјетета и слично)
- Обрађивање тема о вршњачком насиљу и постигнућима школе у сузбијању проблема у школским новинама „Жубор“;

- Укључивања дјеце у слободне активности;
- Развијање позитивних вриједности и социјалних вјештина код дјеце;
- Обезбјеђивање стручне литературе која ће бити доступна како наставницима, тако и родитељима и ученицима.

Циљеви:

Спровођењем ових мјера требало би да се оставре два циља:

1. Развијање поступака и стварање услова у школи који превенирају појаву насиља, занемаривања и злостављања дјеце, смањују обим насилног понашања међу дјецом и малољетничке делинквенције уопште
2. Спречавање стварања проблема између насилника и жртве

Циљна група: ученици наше школе, родитељи, наставници и стручни тим школе

Активности:

- Редовно организовање школских састанака Тима за превенцију насиља, злостављања и занемаривања;
- Промовисање заједничких активности Тима за превенцију насиља, злостављања и занемаривања на сједницама Наставничког вијећа, Савјета ученика, Савјета родитеља, али и Школског одбора;
- Приказивање ученицима различитих материјала о насиљу, занемаривању и злостављању, а након тога разговор о узроцима и посљедицама:
- Идентификација проблема, спровођење истраживања и презентовање резултата истраживања;
- Израда плана акције на основу резултата истраживања и постизање заједничког договора;
- Позивање и укључивање у активности школе стручних лица различитих профила, угледних спортиста, пјевача, глумаца, умјетника и других признатих јавних особа да јавним обраћањем дјечи и младима осуде насиље међу дјецом (идентификација са добрим узорима);

Мјере на нивоу одјељења - разреда

Посљедњих година поражавајуће стање свијести, првенствено младих људи, из области толеранције и уважавања културних разлика, постало је изазов школском систему. Због позваности да се суочи с тим изазовима, од образовања се тражи да унаприједи педагошке концепције које ће омогућити да се свака различитост научи прихватати као богатство и позитиван ресурс у сложености развојних процеса друштва и појединца. У том циљу, неопходно је озбиљно и континуирано приступити стручном усавршавању наставника из ове области и охрабривати их да узму активно учешће у сузбијању све чешћих појава нетолеранције међу младим нараштајима.

Изазови развоја у демократско друштво се не могу постићи без подучавања дјеце и омладине вриједностима, идеалима и обичајима демократског друштва. Међутим, само ако се ове промјене искусе и доживе унутар мање заједнице – школе/разреда, исте ће бити опажене и размотрене унутар друштва у цјелини. Стога, улога разредника мора бити базирана, прије свега, на васпитном раду са одјељењском заједницом због јачања припадности заједници, међусобног поштовања и уважавања. У том циљу потребно је предузети слjedeће мјере на микронивоу, тј. на нивоу одјељења - разреда:

- Успостављање разредних правила против насилништва
- Организовање разредних састанака између наставника, родитеља и ученика (редовни и ванредни родитељски састанци);
- Потенцирање сарадничког учења, учења социјалних вјештина и друштвених норми понашања и уопште развијање и његовање позитивних вриједности код ученика;
- Подстицање организовања заједничких позитивних разредних активности (промовисање значаја принципа хуманости и солидарности, организовање заједничких дружења, излета, хуманитарних акција и слично);
- Организовање предавања/презентација о ненасиљу које по договору припрема Тим за превенцију насиља, злостављања и занемаривања и одјељењске старјешине;

- Подучавање дјеце да разликују добро од зла, истичући позитивне примјере из живота;
- Развијање толеранције, уважавања и поштивања различитости међу дјецом.

Циљеви: развијање поступака и стварање сигурног и подстицајног разредног и школског окружења кроз промјену понашања ученика укључених у насиље.

Циљна група: ученици

Активности:

- Установити, појаснити и истакнути јасна правила понашања у одјељењу (час одјељенске заједнице)
- Пројекција филмова и читање одломака из књижевности за дјецу с циљем развоја емпатије и саосјећања
- Одржавати циљане и припремљене часове одјељењске заједнице на теме из области насиља, занемаривања и злостављања
- Организовати заједничке позитивне активности (радионице, презентације дебате, и сл.)
- Организовати састанке са родитељима.

ОБАВЕЗЕ ШКОЛЕ И ПОСТУПАЊЕ У СЛУЧАЈЕВИМА ВРШЊАЧКОГ И ДРУГОГ НАСИЉА МЕЂУ ДЈЕЦОМ И МЛАДИМА

Насиље међу дјецом је стара појава. Неку дјецу често и систематски узнемиравају, провоцирају и нападају остала дјеца. Школа је институција у којој дјеца проводе доста времена и, уз образовну, има и васпитну функцију, посебно основна школа. Школа има и функцију преношења друштвено пожељних вриједности у датом времену и простору.

Пошто се у школи окупља већи број дјеце она је често и поприште вршњачког насиља. Највећи дио насилништва се догађа у школи, а не на путу од куће до школе и обратно.

Пракса је показала да је вјероватноћа насилништва међу вршњацима мања што је већи број дежурних наставника који су присутни за вријеме трајања одмора и пауза, односно колико је значајан надзор над ученицима.

Заправо је најбитније да су наставници доступни ученицима којима је потребна помоћ јер само њихово присуство повећава вјероватноћу да ће насиље бити примијећено и на вријеме заустављено.

Насиље које се десило у школи

У случају сазнања за насиље, пријаве или дојаве о насиљу међу дјецом, одјељењске старјешине, дежурни и предметни наставници или стручна служба школе дужни су:

- Одмах предузети све мјере да се заустави и прекине насилно поступање према дјетету;
- Уколико је дијете повријеђено у мјери која захтијева лјекарску интервенцију или преглед потребно је дијете одмах упутити у Дом здравља у пратњи слободног наставника, педагога или социјалног радника и о томе обавијестити родитеље дјетета;

- Одмах по пријављеном насиљу педагог, социјални радник или одјељењски старјешина дужни су о томе обавијестити родитеље дјетета или законске заступнике, те их упознати са свим чињеницама и околностима које су до тада познате и обавијестити их о активностима које ће се предузети;
- По пријави, тј. дојави насиља стручна служба школе дужна је да одмах обави разговор са дјететом које је жртва насиља, а у случају да је постојала лјекарска интервенција, уз договор са лјекаром, чим то буде могуће. Разговор са дјететом неопходно је водити посебно пажљиво, поштујући дјететово достојанство и пружајући му подршку;
- Родитељима или законским заступницима дјетета које је жртва вршњачког насиља дати обавјештења о могућим облицима савјетовања и стручне помоћи дјетету у васпитно-образовној установи и изван ње, а с циљем подршке и оснаживања дјетета те превазилажења трауматског доживљаја;
- Обавити разговор са другом дјецом или одраслим особама које имају сазнање о учињеном насиљу, те утврдити све околности у вези са обликом, интензитетом, тежином и временским трајањем насиља;
- Уколико се ради о посебно тешком облику, интензитету или дужем временском трајању насиља које може изазвати трауму и код друге дјеце која су видјела насиље неопходно је пружити помоћ и дјеци-свједоцима насиља;
- Што хитније обавити разговор са дјететом које је починило насиље, указати дјетету на неприхватљивост и штетност таквог понашања, а током разговора посебно обратити пажњу износи ли дијете неке околности које би указивале да је дијете жртва занемаривања или злостављања у својој породици или изван ње. У таквом случају *хитно*, без одлагања, обавијестити Центар за социјални рад, а по потреби или сумњи на почињење кажњиве радње обавијестити полицију или надлежно тужилаштво, а васпитно-образовна установа ће предузети све мјере за помирење дјеце и за стварање толерантног, пријатељског понашања у васпитно-образовној установи;
- Позвати родитеље или законске заступнике дјетета које је починило насиље и упознати их са догађајем, као и с неприхватљивошћу и штетношћу таквог

понашања дјетета, те их позвати на укључивање у савјетовање или стручну помоћ унутар школе или изван ње (Центар за социјални рад, Центар за ментално здравље, Полиција...) и обавијестити их о обавези васпитно-образовне установе да случај пријави надлежном Центру за социјални рад полицији и другим надлежним установама;

- О предузетим активностима, разговорима, изјавама те личним запажањима направити службену забиљешку, као и водити одговарајуће евиденције заштићених података које ће се доставити на захтјев другим надлежним тијелима.

Насиље које је починио запослени у школи

Ако, према сазнањима, насиље над дјететом изврши било које лице запослено у васпитно-образовној установи или установи социјалне заштите (у даљем тексту: установе), установа је дужна да покрене поступак утврђивања свих чинилаца и околности ради утврђивања одговорности починиоца, без обзира на покретање, вођење и исход поступка пред надлежним институцијама изван установе. У свим случајевима насиља установа ће водити одговарајућу евиденцију заштићених података. Ови подаци се чувају до пунољетства дјетета жртве насиља.

Насиље које се десило ван школе (препознато у школи)

У складу са наведеним показатељима према различитим облицима насиља и занемаривања, образовни радници и стручна лица у установама имају обавезу да прате и реагују сходно препознатим знаковима насиља над дјецом:

- ✓ У случају да се примијете знакови занемаривања дјетета од родитеља/старатеља, а они одбијају сарадњу са стручним особљем установе или се не постижу жељене промјене у понашању, одговорно лице у установи припремом одговарајућег писаног акта обавјештава надлежни орган старатељства.

- ✓ У случају да се примијете неки од облика насиља (физичко, психичко, емоционално, сексуално), одговорно лице у установи обавјештава родитеље, надлежни орган старатељства и полицију.
- ✓ Ако се сумња да је један од родитеља извршио насиље над дјететом, а није потребно хитно медицинско збрињавање, у овом случају се препоручује прије других мјера заштите стручна консултација са надлежним органом старатељства и полицијом.
- ✓ Ова стручна консултација, вођена принципом хитности, обавља се телефонски, директно или на други начин најбољи за неодложну заштиту дјетета.
- ✓ О овој стручној консултацији сачињава се службена забиљешка.
- ✓ Ако је дијете/ученик повријеђено у мјери која захтијева љекарску интервенцију или преглед или се према околностима случаја може претпоставити да су таква интервенција или преглед потребни, одговорно лице дужно је да одмах позове родитеље, полицију и службу хитне медицинске помоћи.
- ✓ Одговорно лице у васпитно-образовној институцији дужно је да на најбржи могући начин, који не штети здрављу дјетета, отпрати или обезбиједи дјетету пратњу стручног лица (два лица) до љекара те да сачека препоруку љекара о даљем поступању.
- ✓ У овом случају потребно је поштовати пол дјетета у одабиру пратње.
- ✓ Службену забиљешку прави и парафира стручно лице које је „открило“ случај насиља, док директор школе прави и потписује званични пропратни акт.
- ✓ Школи се препоручује чување наведених аката у сопственој архиви до пунољетства дјетета.
- ✓ Одговорно лице дужно је на тражење истражних органа одмах доставити сву документацију у вези са разрјешавањем и доказивањем кривичне ствари.

* * *

САРАДЊА СА УСТАНОВАМА СПОЉАШЊА ЗАШТИТНА МРЕЖА

Школа има редовну сарадњу са Центром за социјални рад, Домом здравља Лакташи, Станицом полиције Лакташи – станично одјељење Трн како би се могло правовремено реаговати и на најбољи начин пружити подршка дјетету које је изложено насиљу-жртви насиља, његовој породици, али и адекватна помоћ дјетету које је починило насиље, његовим родитељима или законским заступницима.

Можемо говорити о искуствима добре праксе када је у питању наша школа, доброј сарадњи и увезаности система подршке, а све у циљу помоћи и заштите дјетета.

Заједнички смо радили и у наредном периоду наставићемо добру сарадњу са релевантним институцијама у нашој локалној заједници, а у случају потребе затражити помоћ установа са ширег подручја бањалучке и других регија.

Саставни дио Протокола су:

- *Евидентни лист одјељењског старјешине за прикупљање података о уоченим и пријављеним облицима насилног понашања ученика ,*
- *Евидентни лист о насиљу у школи - попуњава особа која пријављује насиље,*
- *Евидентни лист о насиљу у школи - попуњавају учесници у догађају,*
- *Ходограм 1: Процедура пријаве насиља у васпитно - образовним институцијама.*

**ЕВИДЕНТНИ ЛИСТ ОДЈЕЉЕЊСКОГ СТАРЈЕШИНЕ ЗА ПРИКУПЉАЊЕ ПОДАТАКА О
УЧЕНИМ И ПРИЈАВЉЕНИМ ОБЛИЦИМА НАСИЛНОГ ПОНАШАЊА УЧЕНИКА**

**ВРЕМЕНСКИ ПЕРИОД ПРИКУПЉАЊА
ПОДАТАКА:** _____

РАЗРЕД И ОДЈЕЉЕЊЕ: _____

ОДЈЕЉЕЊСКИ СТАРЈЕШИНА: _____

Датум дешавања	Вријеме дешавања	Мјесто дешавања	Облик насиља	Починиоц/починиоци	Жртва/ жртве

Датум дешавања	Вријеме дешавања	Мјесто дешавања	Облик насиља	Починиоц/починиоци	Жртва/ жртве

Потпис одјељењског старјешине

ОБРАЗАЦ ЗА ОПИС ДОГАЂАЈА
(попуњавају учесници у догађају)

Датум: _____ Вријеме: _____
Мјесто: _____

Учесници у догађају:

Опис догађаја:

Шта мислим о узроцима догађаја:

Шта сам могао/ла учинити другачије:

Шта ћу урадити да поправим учињено:

Потпис учесника у догађају:

Потпис стручне особе:

ЕВИДЕНТНИ ЛИСТ О СУКОБИМА И НАСИЉУ У ШКОЛИ
(попуњава особа која пријављује догађај)

Датум: _____ Вријеме: _____

Мјесто: _____

Учесници у догађају:

Предузете мјере:

Особа која пријављује догађај:
